

Nazwy własne w *Odporze na odpowiedź kwestyj* (1579)
Erazma Glicznera. Forma i funkcja

Konferencja Polonistyk Uniwersyteckich

Seria

Młoda Polonistyka

18

Komitet redakcyjny

Tomasz Chachulski

Józef F. Fert

Mirosława Hanusiewicz-Lavallee

Agnieszka Jarosz (sekretarz)

Wojciech Kaczmarek

Wojciech Kruszewski

Małgorzata Nowak-Barcińska

Renata Przybylska

Krzysztof Trybuś

Andrzej Tyszczyk

MAGDALENA GOZDEK

Nazwy własne
w *Odporze na odpowiedź kwestyj* (1579) Erazma Glicznera
Forma i funkcja

Wydawnictwo KUL
Lublin 2022

Książka powstała na podstawie
pracy magisterskiej wyróżnionej pierwszą nagrodą
w XX edycji Konkursu im. Profesora Czesława Zgorzelskiego
w kategorii językoznawczej

Opiekun naukowy pracy
prof. dr hab. Ewa Woźniak (UŁ)

Recenzenci
dr hab. Małgorzata Dawidziak-Kładoczna (UWr)
dr hab. Violetta Jaros, prof. UJD
dr hab. Marzena Makuchowska, prof. UO
dr hab. Barbara Mitrenga, prof. UŚ
dr hab. Agnieszka Myszka, prof. UR

Publikacja finansowana przez Konferencję Polonistyk Uniwersyteckich
i Fundusz Rodziny Zgorzelskich

STRESZCZENIE

Monografia ma na celu ukazanie zależności pomiędzy gatunkiem tekstu (w tym przypadku prozą polemiczną) a sposobem wykorzystania onimów. Analizie poddano wszystkie nazwy osobowe oraz nazwy geograficzne zawarte w dziele Erazma Glicznera pt. *Odpor na odpowiedź kwestyj niektórych podanych o Kościele powszechnym* [...] (Grodzisk Wielkopolski 1579). Łącznie przyjrano się tekstowym realizacjom stu osiemdziesięciu ośmiu antroponimów i osiemdziesięciu ośmiu toponimów. Gliczner wydał *Odpor* jako znany działacz reformacyjny, sprawujący funkcję superintendenta kościołów protestanckich w Wielkopolsce. Utwór ten nie stanowił dotychczas przedmiotu badań językoznawczych.

Wykscerpowane z zabytku *nomina propria* poddano wieloaspektowej analizie, uwzględniającej ich wymiar formalny oraz funkcjonalny. Przyjrano się takim kwestiom, jak frekwencja nazw własnych, ich postać formalna (stosowanie formy obcej lub przyswojonej, liczba członów w nominacji i ich semantyka) oraz funkcje, jakie realizują w dziele. Przeprowadzona analiza wykazała znaczną zależność pomiędzy gatunkiem tekstu a sposobem użycia nazw własnych. Przejawia się ona w liczebności poszczególnych rodzajów onimów (znaczną przewagę antroponimów nad toponimami), strukturze nazw (antroponimy cechuje większe zróżnicowanie formalne), jak również w pełnionych przez nie funkcjach (antroponimy autor wykorzystywał głównie w celach perswazyjnych, polemicznych, zaś toponimy jako uzupełnienie informacji o postaciach).

Ponadto zwrócono uwagę na stan adaptacji onimów do polszczyzny w czasie wydania *Odporu*. Dokonana analiza wykazała dużą wariantywność nazw własnych, której przyczyny można upatrywać chociażby w znacznym napływie onimów zapożyczonych ówczesznie bezpośrednio z łaciny. W dziele wystąpiły wszystkie trzy wyróżniane przez badaczy sposoby oddania obcych imion: transllokacja nazwy, adaptacja nazwy oraz tłumaczenie nazwy.

Proper names in *Odpór na odpowiedź kwestyj* (1579)
by Erazm Glicznier. Form and function

ABSTRACT

The main purpose of this study is to present the direct connection existing between a given type of a text (in that case – polemical prose) and the method in which proper names are used. I analysed all personal and geographical names featured in the work *Odpór na odpowiedź kwestyj niektórych podanych o Kościele powszechnym* [...], written by Erazm Glicznier in 1579. The author was an esteemed member of reformation community. In *Odpór* Glicznier deals with the views held by Jesuits.

Proper names were subjected to a multifaceted analysis, taking into account their formal and functional dimensions. I examined issues such as the frequency in which proper names appear in Glicznier's work, as well as their form and functions. The analysis proved that there is a connection between the genre of text and the way in which proper names are used. This link can be traced by examining the number of certain types of proper names (e.g. there is much more anthroponyms than toponyms in the text), their structure (anthroponyms are more varied in terms of form) and functions (anthroponyms were used mainly for the purpose of persuasion and in polemics, whereas toponyms were used to in order to provide more information on persons that featured in the text).

In my dissertation I also emphasized the adaptation of proper names into Polish language. As far as this aspect is concerned, the analysis revealed that there was much variety – a phenomenon that could be explained by the influx of proper names borrowed from Latin. All three types of name transition appeared in Glicznier's work, namely: translocation, adaptation and translation of the name.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1. Struktura publikacji	5
2. Nazwy własne a nazwy pospolite	6
3. Onomastyka jako nauka. Tradycja badań onomastycznych	8
4. Klasyfikacje onimów – ujęcie historyczne	10
5. Przedmiot i cel publikacji	12
6. Założenia metodologiczne	14
7. Stan badań	16
8. Informacje o autorze i dziele	19
9. Reformacja jako czynnik sprawczy rozwoju języka	24
ROZDZIAŁ II. Sposoby identyfikowania osób i miejsc	29
A. Sposoby identyfikowania osób	30
1. Liczba członów	30
1.1. Nazwy jednoczłonowe	31
1.2. Nazwy dwuczłonowe	36
1.3. Nazwy trzy i więcejczłonowe	38
2. Semantyka członu dodatkowego	41
2.1. Imię + urząd / tytuł / pełniona funkcja	41
2.2. Imię + przydomek lub drugie imię	44
2.3. Imię + nazwa miejscowa	49
2.4. Imię + nazwa relacji rodzinnej	50
B. Sposoby identyfikowania miejsc	52
1. Liczba członów	52
1.1. Nazwy jednoczłonowe	52
1.2. Nazwy dwu i więcejczłonowe	54
2. Semantyka komponentów nominacji złożonych	55
ROZDZIAŁ III. Relacja pomiędzy nazwą oryginalną a nazwą tekstową	57
A. Nazwy osobowe	59
a. Nazwy przeniesione w postaci obcej	60
b. Nazwy zaadaptowane do języka polskiego	61
1. Adaptacja graficzno-fonetyczna	61

1.1. Pozycja nagłosowa	62
1.1.1. Protetyczne <i>j-</i> lub <i>h-</i> przed samogłoską	62
1.1.2. Nagłosowa grupa <i>chr-// kr-</i>	63
1.1.3. Obce <i>i-</i> przed samogłoską	64
1.2. Pozycja śródgłosowa	67
1.2.1. Zmiany w artykulacji samogłosek	67
1.2.2. Udźwięcznienie i ubezdźwięcznienie spółgłosek	69
1.2.3. Przeglós polski	70
1.2.4. Realizacja łacińskiej grupy <i>-au-</i>	71
1.2.5. Geminacja i redukcja geminat	72
2. Adaptacja fleksyjna	74
2.1. Imiona męskie przystosowane do polskiej męskiej deklinacji twardotematowej	74
2.2. Imiona męskie przystosowane do polskiej męskiej deklinacji miękkotematowej	81
2.3. Imiona męskie przystosowane do polskiej deklinacji przymiotnikowej	87
2.4. Imiona męskie przystosowane do polskiej deklinacji żeńskiej	88
2.5. Imiona żeńskie	88
3. Adaptacja słowotwórcza	90
3.1. Rzeczownikowe formacje odimienne	90
3.2. Przymiotnikowe formacje odosobowe	91
3.3. Czasownikowe formacje odimienne	96
3.4. Formacje odmiejscowe i odetniczne	96
c. Nazwy tłumaczone	98
B. Nazwy miejscowe	100
a. Nazwy przeniesione w postaci obcej	101
b. Nazwy zaadaptowane do języka polskiego	102
1. Adaptacja graficzno-fonetyczna	102
2. Adaptacja fleksyjna	105
2.1. Nazwy przystosowane do polskiej deklinacji męskiej	105
2.2. Nazwy przystosowane do polskiej deklinacji żeńskiej	107
2.3. Nazwy przystosowane do polskiej deklinacji przymiotnikowej złożonej	110
3. Adaptacja słowotwórcza	111
3.1 Przymiotniki od nazw geograficznych	111

ROZDZIAŁ IV. Funkcje nazw własnych	115
A. Nazwy osobowe	116
1. Funkcja identyfikacyjno-dyferencjalna	116
2. Funkcja lokalizacji w czasie	124
3. Funkcja perswazyjna	127
B. Nazwy miejscowe	138
1. Funkcja informacyjno-dydaktyczna	138
2. Funkcja argumentacyjna	142
3. Funkcja intertekstualna	145
V. ZAKOŃCZENIE	147
Wykaz skrótów	152
VI. ANEKS Klasyfikacja realno-znaczeniowa	153
A. Klasyfikacja nazw osobowych	153
1. Postacie biblijne	154
a) Starotestamentowe	154
b) Nowotestamentowe	156
2. Postacie historyczne	159
a) Ojcowie i doktorzy Kościoła	159
b) Pozostałe osoby duchowne	163
c) Osoby świeckie	164
3. Osoby współczesne Glicznerowi	167
B. Klasyfikacja nazw miejscowych	168
1) Nazwy występujące w Biblii	169
a) Starotestamentowe	169
b) Nowotestamentowe	171
2) Nazwy niewystępujące w Biblii	172
a) Nazwy obiektów zlokalizowanych w Europie	172
b) Nazwy obiektów zlokalizowanych w innych regionach świata	174
Bibliografia	175
Indeks osobowy	187
Streszczenie	191
Abstract	192